

vasemmisto

Vasemmistoliiton ilmasto- ja ympäristöpoliittinen työryhmä

MITÄ VASEMMISTON KUNTAVAALIEHDOKKAIDEN ON HYVÄ TIETÄÄ YMPÄRISTÖ- JA ILMASTOPOLITIIKASTA

Alkusanat

Luonto- ja ilmastokysymykset liittyvät kaikkeen ihmistoimintaan. Ympäristö- ja ilmastopolitiikka ei ole oma erillinen palansa, vaan laaja eri politiikan haaroihin vaikuttava kokonaisuus. Ympäristö- ja ilmastopolitiikan voi nähdä yhtenä kriittisenä linssinä, jonka läpi tarkastella kaikkea muuta politiikkaa.

Ohessa Vasemmiston ympäristö- ja ilmastopoliittisen työryhmän kuntavaaliehdokkaita varten koostama taustapaperi tärkeiksi nähdystä ja työryhmän jäsenten osaamisalueisiin liittyvistä aiheista. Teksti esittelee kunnan keinoja vaikuttaa luontokysymyksiin ja taustoittaa näihin liitännäisiä asiakokonaisuuksia. Antoisia lukuhetkiä & tsemppiä vasemmistolaisen ympäristö- ja ilmastopolitiikan toteuttamiseen kunnissa!

Ilmasto- ja ympäristöpoliittinen työryhmä

Ville Sahlberg

Liisa Hallikainen

Ville Hallikainen

Heli Koponen

Sirpa Peltari

helmikuussa 2025

Sisällys

Alkusanat	2
Kuntien viherrakenne terveydeksi ja virkistykseksi	4
Mitä kunnan tulisi tehdä vihreälle ja siniselle infrastruktuurilleen?.....	7
Hyvä tietää: jatkuva ja jaksollinen metsänkasvatus	7
Mitä kuntavaaliehdokkaiden on hyvä tietää liikennepolitiikasta	10
Raideliikenne.....	11
Kävely ja pyöräily	12
Yksityisautoilu.....	13
Liikennesuoritteiden vähentäminen	14
Mitä kuntavaaliehdokkaiden on hyvä tietää energiasta	15
Kuntien rooli energiapolitiikassa	16
Kunnallisen energiavaikuttamisen tiivistelmä	18
Hyvä tietää: kaukolämpö.....	18
Hyvä tietää: fossiilivapaa energiantuotanto.....	20
Hyvä tietää: biomassa.....	20
Mitä kuntavaaliehdokkaiden on hyvä tietää vastuullisista hankinnoista	24
Vastuulliset hankinnat.....	24
Vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet.....	25
Kuntien vastuullisuustavoitteiden edistäminen hankintojen avulla.....	27
Mitä kunnanvaaliehdokkaiden on hyvä tietää kuntien ilmastotyöstä	28
Hyödyllisiä linkkejä	29

Kuntien viherrakenne terveydeksi ja virkistykseksi

- ❖ Kuntien viheralueiden suunnittelu ja ylläpito ovat tärkeä osa kuntien toimintaa kuntalaisten terveyden ja viihtyvyyden sekä luonnon monimuotoisuuden kannalta, se ei ole vain estetiikkaa ja maisemanhoitoa
- ❖ Kuntien omistamia metsiä on hoidettava kuntalaisten virkistys- ja liikuntaympäristöinä, matkailun tarpeita mahdollistavina sekä luonnon monimuotoisuutta ja hiilensidontaa turvaten
- ❖ Metsien hoitoon liittyvät kysymykset ovat ilmastonmuutoksen ja luontokadon vuoksi jatkuvan keskustelun kohteena ja keskustelu on usein populistisen mustavalkoista, vaikka osittain keskenään ristiriitaisia tavoitteita on monta, mm. luonnon monimuotoisuus

Yhdyskuntien tekninen infrastruktuuri: katu-, vesi- ja viemäri-, kaukolämpö- ja sähköverkostot suunnitellaan yleensä kunnallisen kaavoitusprosessin yhteydessä niin, että ne palvelevat tehokkaasti asuin-, palvelu- ja teollisia alueita. Kunnan vihreän ja sinisen infrastruktuurin eheyden, yhteyksien ja arvokkaiden luontokohteiden huolellinen suunnittelu on yhtä välttämätöntä turvaamaan kuntalaisille terveys-, virkistys- ja kulttuuripalveluita. Covid-19-kriisin yhteydessä jokaisen tietoisuuteen on tullut, kuinka tärkeitä asutukseen liittyvät luonnontilaiset ja hoidetut viher- ja vesialueet ovat. Euroopan unioni on uudessa vihreän kehityksen ohjelmassaan ja vuoteen 2030 ulottuvassa *Luonto takaisin osaksi elämäämme* -biodiversiteettistrategiassa korostanut luonnon monimuotoisuuden merkitystä ympäristön ja talouden kohentamisessa sekä koronakriisistä toipumisessa. EU:n komissio katsoo, että vähintään 30 prosenttia maa-alueista ja 30 prosenttia merialueista olisi suojeltava EU:ssa. Sama 30 % suojelutavoite on myös kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen toteuttamiseen tähtäävän Montrealin luontokokouksessa hyväksytyn Kunming-Montrealin maailmanlaajuisen luonnon monimuotoisuuskehyksen tavoitteissa. Tavoitteena on myös, että vuoteen 2030 mennessä vähintään 30 prosenttia heikentyneistä maa-, sisävesi- sekä rannikko- ja meriekosysteemeistä on tehokkaan ennallistamisen kohteena luonnon monimuotoisuuden tilan ja ekosysteemien toimintojen ja ekosysteemipalvelujen, ekologisen eheyden ja kytkeytyneisyyden parantamiseksi. Mitä tämä tarkoittaisi tavallisten ihmisten ja kunnallisen päätöksenteon kannalta? Miten arjen ratkaisut tukisivat tätä haasteellista tavoitetta?

Eräänlaisena peukalosääntönä ja ohjeena voi toimia ns. kolmasosien periaate: kukin kiinteistö varaa kolmasosan tontistaan vihreälle, samoin kolmasosa korttelista, kolmasosa kaupunginosasta ja viimein kolmasosa kunnan pinta-alasta. Olennaista on myös, ettei kunnan olemassa olevia yhtenäisiä luontoalueita ja niiden välisiä käytäviä pirstota. Toisaalta jo pienetkin, esimerkiksi vain noin puolen hehtaarin suuruiset luonnontilaisen kaltaiset metsäalueet kykenevät säilyttämään puilla elävän lajiston monimuotoisuutta, joten tällaisiakin alueita on syytä vaalia. Kunnallisessa päätöksenteossa tulisi keskittyä ihmisten arjen ympäristöihin ja lähivihreään, kuten asuinalueiden julkisiin tiloihin sekä päiväkotien, koulujen ja palvelukotien ympäristöihin, joihin tulisi olla esteetön pääsy myös liikuntaesteisillä. Erityisesti viime aikoina on tehty selvityksiä, tutkimuksia ja suosituksia palvelukotien lähivihreän todella suuresta merkityksestä ikäihmisten toimintakyvyn säilymiselle. Päiväkotien viherympäristön, kuten varpukasvillisuuden, on todettu vaikuttavan myönteisesti myös päiväkotilasten vastustuskykyyn. Tutkimukset osoittavat, että elinympäristön luonnon monimuotoisuus tukee ihmisen terveyttä ja vastustuskykyä (ns. biodiversiteettihypoteesi). Luontokokemukset alentavat verenpainetta ja vaikuttavat myönteisesti ihmisen vireyteen.

Monipuoliset ja elonkirjoltaan monimuotoiset lähiympäristön viher- ja vesialueet antavat parhaimmillaan myös hyviä toimintaedellytyksiä niin paikallisille luontomatkailualan yrittäjille kuin myös järjestötoimijoille, mikä lisää entisestään virkistysmahdollisuuksia kuntalaisille. Onkin toivottavaa, että paikalliset yrittäjät ja järjestötoimijat otetaan mukaan virkistysalueiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Ilmastonmuutoksen edetessä puuston ja viheralueiden merkitys taajamissa kasvaa. Puusto viilentää varjostuksellaan ja haihdutuksellaan ja viheralueet ovat tärkeitä sadevesien imeyttämiseksi ja kaupunkitulvien vähentämiseksi.

Suomessa on vuonna 2024 kymmenen kansallista kaupunkipuistoa. Tällaisten kaupunkipuistojen perustamisella voidaan suojella suuria yhtenäisiä luontokokonaisuuksia kaupungista. Menettely on erittäin vaativa, mutta samaan tavoitteeseen voi pyrkiä lyhyemminkin askelin. Korkeatasoinen, hyvin suunniteltu kunnan ja kaupungin sini-viherrakenne ei ole imagonkohotuskysymys vaan aidosti ihmisten terveyteen, viihtyvyyteen ja toimintakykyyn vaikuttava perusratkaisu.

Viherympäristön kasvatuksellinen merkitys kasvaa kaupungistumisen ja rakennetun ympäristön tiivistymisen myötä.

Suojellut maa-alueet ja metsät ovat yksi tärkeimmistä tavoista huolehtia luonnon monimuotoisuudesta. On lisättävä kuntien omistamien metsien suojelua määrätietoisesti paikallisten luonnonsuojeluverkostojen ja luontoselvitysten mukaisesti, mutta myös kuntalaisia kuunnellen. Resursoidaan luonnonsuojelualueiden ylläpitoa riittävästi ja ennallistetaan suojelukohteita.

Vesistöt ovat niin ikään merkityksellisiä kuntalaisten hyvinvoinnin kannalta. Vesistöjä ei pidä ajatella vain kauniina maisemaelementteinä, vaan kuntalaisten tulisi pystyä harrastamaan erilaisia asioita vesistöillä ja niiden äärellä. Pelkät uimarannat ja vuokrattavat laituripaikat eivät riitä, vaan tulisi pyrkiä luomaan mahdollisuuksia esimerkiksi päästä ongelle tai laskea kanootti tai vene vesille. Taajama-alueillakin kannattaa rantarakenteissa miettiä esimerkiksi sitä, että sopivat kivikot ja jopa luonnonkiviset rantapenkereet voivat toimia rapujen elinympäristöinä ja matalat kasvillisuusrannat sekä erilaiset kosteikot ovat tarpeellisia elinympäristöjä niin kalanpoikasille kuin monille linnuille.

Lisätietoja:

Liisa Hallikainen

liisa.m.hallikainen@gmail.com

Sauli Rouhinen

sauli.rouhinen@gmail.com

Mitä kunnan tulisi tehdä vihreälle ja siniselle infrastruktuurilleen?

- ❖ On tärkeää huolehtia siitä, että viher- ja vesialueet ovat kaikkien kuntalaisten saavutettavissa maksuttomasti. Lisäksi on tärkeää huolehtia myös virkistysalueiden esteettömyydestä.
- ❖ Kaavoituksessa on huomioitava luontoarvot ja riittävät ekologiset käytävät eläinten turvalliseen siirtymiseen paikasta toiseen esim. suojeltujen alueiden välillä.
- ❖ Luonnon monimuotoisuudesta on huolehdittava soveltamalla hallitun hoitamattomuuden periaatteita kuntien viher- ja vesialueiden hoidossa ja huolehtimalla pölyttäjille tarpeellisesta kasvillisuudesta.
- ❖ Maaseudulla on huolehdittava perinnebiotooppien ennallistamisesta luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi ja niistä riippuvaisten eliölajien suojelemiseksi.
- ❖ Kuntien metsistä riittävän suuren osuuden tulee olla suojeltua, mikäli suojeltavaa tai suojeluun ennallistettavissa olevaa metsää vain on. Virkistyskäyttö on sovitettava suojelun tavoitteisiin eli liikkuminen on kanavoitava poluille ja hakkuista on pidättäydyttävä. Poikkeuksena esim. kuusettuvien lehtojen hoito kuusia poistamalla tai vakavia turvallisuusriskejä aiheuttavien yksittäisten puiden poisto.
- ❖ Kuntien metsiä on hoidettava ekologisesti kestävästi, monimuotoisuutta, hiilensidontaa ja virkistyskäyttömahdollisuuksia edistäen, pääsääntöisesti jatkuvapeitteisen metsänkasvatuksen menetelmillä, joko poiminta-, pienaukko- tai suojuspuuhakkuuin. Muitakin menetelmiä on voitava perustelluissa tapauksissa käyttää, esimerkiksi vaihtamalla puulaji avohakkuulla kuusikosta koivikoksi, jos maannousemasieni tai kirjanpainaaja tuhoaa kuusikon.

Hyvä tietää: jatkuva ja jaksollinen metsänkasvatus

Jatkuvapeitteisellä kasvatuksella tarkoitetaan kasvatustapaa, jossa metsässä kasvaa yhtä aikaa eri ikäluokkiin kuuluvia puita taimista vanhoihin puuyksilöihin. Samalla myös puiden koko vaihtelee paljon. Jatkuvapeitteisestä kasvatuksesta käytetään myös muun muassa nimityksiä jatkuva kasvatus sekä eri-ikäisrakenteinen kasvatus.

Jatkuvapeitteisessä kasvatuksessa puut uudistuvat luontaisesti eli uusi puusukupolvi syntyy aina metsässä jo valmiina kasvavista, sukukypsistä puista tai metsäaukon reunamilta. Hakkuut toteutetaan poiminta- tai pienaukkohakkuina. Poimintahakkuissa metsästä kaadetaan lähinnä järeimpiä tukkipuita ja poistetaan vaurioituneet tai muuten huonolaatuiset puut. Hakkuut tehdään metsästä riippuen noin 15–20 vuoden välein. Pienaukkohakkuissa puusto poistetaan päätehakkuun tapaan, mutta tällöin hakkuun

pinta-ala saa olla korkeintaan 0,3 ha. Jatkuvapeitteinen kasvatus vaatii onnistuakseen hyvät olosuhteet taimettumiselle. Poimintahakkuilla uudistettaviksi metsiksi soveltuvat parhaiten kuusi-koivu-sekametsät, joissa koivu edistää kuusen uudistumista ja kasvua. Tämän vuoksi koivuja tulee hakkuissa säästää. Kuusi sopii puulajeista parhaiten jatkuvapeitteiseen kasvatukseen, sillä se sietää varjoa paremmin kuin muut lajit. Myös männiköitä voidaan uudistaa poimintahakkuin, mikäli suuri puusto pidetään riittävän harvana. Pienaukkohakkuukin ($\leq 0,3$ ha aukot) on hyvä vaihtoehto männiköissä. Suometsissä peitteinen metsänhoito on vesitalouden ja sen myötä hiilitalouden kannalta parempi vaihtoehto kuin jaksollinen metsänhoito.

Jaksollinen metsänkasvatus on Suomen yleisin metsänkasvatusmalli, jota kutsutaan myös tasaikäiseksi kasvatukseksi. Siinä metsänkasvatus on jaettavissa kahteen vaiheeseen: kasvatukseen ja uudistamiseen. Kasvatusvaiheessa viljelty puusukupolvi kasvatetaan puustoa aika ajoin harventamalla haluttuun kokoon, minkä jälkeen puusto kaadetaan lähes kokonaan. Tätä kutsutaan uudistus- tai päätehakkuuksi. Avohakkuu on yksi päätehakkuiden muoto, ja silloinkin alalle tulee jättää metsäsertifikaattien vaatima määrä säästö- ja lahoppuuta, vähintään 10 kpl/ha. Tämän jälkeen tilalle viljellään uusi puusukupolvi joko suoraan siemenistä tai taimia istuttamalla, ja kierto alkaa alusta. Tätä ennen suoritetaan usein maanmuokkaus esimerkiksi äestämällä tai mätästämällä. Kiertoaika eli uudistusten välinen aika on tyypillisesti noin 60–100 vuotta.

Jaksolliseen metsänkasvatukseen lukeutuvat avohakkuun lisäksi muun muassa siemenpuu-, suojuspuu- sekä kaistalehakkuu. Siemenpuuhakkuussa hehtaarille jätetään 50–150 täysikasvuista puuta, jotka tuottavat aikanaan luontaisesti uuden sukupolven, ja se soveltuu etenkin männyille. Suojuspuuhakkuu muistuttaa siemenpuuhakkuuta, mutta puuta jätetään hieman enemmän, 150–300 kpl/ha hakkuualalle jäävien säästöpuiden lisäksi. Suojuspuuston tarkoituksena on siementää ja myös suojata sen alle kehittyvää taimikkoa, kunnes se on kasvanut riittävän suureksi. Suojuspuuhakkuuta käytetään enimmäkseen kuuselle. Siementävä puusto tai osa siitä poistetaan, kun taimikko on kehittynyt riittävän suureksi, jotta taimet kasvaisivat nopeasti hiiltä sitovaksi puustoksi. Kaistalehakkuissa puustoa kaadetaan korkeintaan 50 metriä leveältä kaistalta, jolloin kaista voi uudistua luontaisesti sen reunuspuista.

Kaikissa hakkuissa, niin pienaukko-, pääte- kuin poimintahakkuissakin, tulisi tietoisesti jättää suuria säästöpuita ja säästöpuuryhmiä nykyistä käytäntöä enemmän eli

20–30 m³/ha vanhoista sekä kuolevista, kuolleista ja eriasteisesti lahonneista puista muodostuvan lahoppuujatkumon turvaamiseksi kymmenien ja satojen vuosien ajalle.

Päätehakkuista avohakkuu muuttaa luontoa eniten ja sitä pitääkin käyttää kuntien metsissä lähinnä vain poikkeustapauksissa ja silloinkin jättäen säästöpuustoa yllä mainittu 20–30 m³/ha. Palanutta puuta suosivan lajiston sekä maaperän kannalta olisi hyvä, jos avohakkuualoja voitaisiin kulottaa.

Päätehakkuissa voidaan taimien synnyn edistämiseksi tarvittaessa rikkoa kunttakerrosta (eloperäinen pintakerros mineraalimaan päällä) kevyesti.

Nykyisen tutkimuksen valossa jaksollinen metsätalous näyttäisi olevan metsän hiilitaseen kannalta keskimäärin lievästi parempaa kuin peitteinen metsänkasvatus. Metsiköittäin erot ovat kuitenkin suuret puustosta ja kasvupaikasta riippuen. Tästä aiheesta tarvitaan lisää tutkimusta.

Määrittelemällä kullekin menetelmälle parhaat tavoitteet sekä yhdistelemällä eri menetelmiä tarkoituksenmukaisesti voidaan saada aikaan enemmän hyvinvointia, tuloja, luonnon monimuotoisuutta, hiilensidontaa ja virkistysmahdollisuuksia kuin millään yksittäisellä lähestymistavalla tai menetelmällä. Laajan alueen metsät muodostavat yhdessä mosaiikin, joka koostuu vaihtelevan kokoisista ja muotoisista metsiköistä, jotka ovat maaperältään, lajistoltaan, kehitysvaiheeltaan ja puuston ikärakenteeltaan erilaisia. Metsämosaiikki tarjoaa maisemallista vaihtelua sekä monenlaisia elinympäristöjä eri kasvi-, sieni- ja eläinlajeille.

Lisätietoja:

Ville Hallikainen

ville.o.hallikainen@gmail.com

Heli Koponen

heli.koponen@hiilai.fi

Mitä kuntavaaliehdokkaiden on hyvä tietää liikennepolitiikasta

Liikenne aiheuttaa viidenneksen Suomen ilmastopäästöistä. Koska Suomi on sitoutunut puolittamaan liikenteen päästöt vuoden 2005 tasosta vuoteen 2030 mennessä, meidän on muutettava ajoneuvokantaamme ja liikennejärjestelmäämme. Vähäpäästöisemmän elämäntavan rakentaminen vaatii pelkkien yksilöiden valintojen sijaan rakenteellisia ratkaisuja, joita voi loistavasti ajaa myös kunnallispolitiikassa. Kunnat voivat tehdä paljon ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi maankäyttö-, liikenne-, energia- ja rakentamiskäytöksillä. Ympäristönäkökulman lisäksi liikenne on merkittävä tekijä myös ihmisten sujuvan arjen ja talouden kannalta. Muutosten on paitsi vähennettävä päästöjä myös parannettava ihmisten arkea kaikkialla Suomessa.

Koska ihmisten liikkumistarpeet ovat erilaisia Punavuorella ja Pudasjärvellä, tarvitaan eri puolilla Suomea erilaisia ratkaisuja. Liikkumisen vähäpäästöisyyttä pitää edistää kaupungeissa, haja-asutusalueilla ja kaupunkien välisessä liikenteessä.

Joukkoliikenne

Vasemmistoliiton linja Joukkoliikenteen saatavuutta ja saavutettavuutta on lisättävä. Keinoja tähän ovat vuorotarjonnan parantaminen, lippuhintojen kohtuullistaminen, lippujärjestelmien yhteensovittaminen, liityntäpysäköinnin kehittäminen, joukkoliikenteen vaihtopaikkojen ja raiteiden lisääminen sekä ruuhkien purkaminen. Raideliikenteeseen on panostettava myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella, ja poikittaisraideliikennettä on kehitettävä edelleen. Syöttöliikenteen, kuten taajama-alueen ulkopuolelta tulevan linja-autoliikenteen, on oltava joustavaa. Kuntia on kannustettava raideliikenteen hyödyntämiseen. Vaikka joukkoliikenne ei harvaan asutuilla alueilla ole samanlainen vaihtoehto kuin kaupungeissa, on harvaan asutuilla alueilla taattava riittävä joukkoliikenteen perusrunko ja kehitettävä kutsuliikennettä.

Mitä kunta voi tehdä? Kunnan joukkoliikenteestä vastaavissa lautakunnissa, valtuustoissa ja kuntapoliittisessa keskustelussa kannattaa puolustaa kattavaa joukkoliikenneverkostoa ja riittäviä vuoroja, kaikille saavutettavia hintoja sekä joukkoliikenteen esteettömyyttä. Lippujärjestelmän sujuvuutta voi kehittää alueellisena yhteistyönä. Lisäksi kunnan on mahdollista säätää joukkoliikenteeseen matalammat

hinnoitteluperusteet esimerkiksi eläkeläisille, vammaisille, lapsille, nuorille tai opiskelijoille. Myös sosiaalisin perustein voi antaa maksuhelpotuksia: esimerkiksi tamperelaisten vähävaraisten henkilöiden on mahdollista matkustaa maksutta kaupungin joukkoliikenteessä aktiivipassin avulla. Useissa kaupungeissa myös lastenrattaiden kanssa liikkuvat saavat matkustaa joukkoliikenteessä maksutta, mitä perustellaan turvallisuudella sekä yhteiskunnan mahdollisuutena tukea lapsiperheitä.

Mikäli raideliikenne ei ole kunnassasi ajankohtaista, joukkoliikennettä voi viedä vähäpäästöisempään suuntaan esimerkiksi täyssähkö-, hybridi- ja biokaasubusseilla. Muun muassa kuntia ja kuntayhtymiä koskevan Puhtaiden ajoneuvojen lain (740/2021) tarkoituksena on edistää ajoneuvokannan uudistumista kasvattamalla nolla- ja vähäpäästöisten ajoneuvojen osuutta julkisissa hankinnoissa.

Raideliikenne

Vasemmistoliiton linja Ilmastoystävällinen junalla kulkeminen on tehtävä houkuttelevaksi ja mahdolliseksi kaikille tulotasoon tai asuinpaikkaan katsomatta. Ihmisten lisäksi raiteilla on saatava liikkumaan myös nykyistä enemmän rahtiliikennettä. Se edellyttää panostamista perusväylänpitoon ja kehittämishankkeisiin, ratapihojen kehittämistä sekä kaksoisraiteiden ja nopeiden yhteyksien suunnittelua. Alueellisen tasa-arvon kannalta on panostettava etelä-pohjoinen-suunnan lisäksi poikittaisratoihin ja vähäliikenteisiin ratoihin. Raideliikenteen investointien on jatkuttava, ja junamatkustamisen kehittämiseen on edelleen ohjattava rahaa ja laajennettava lähijunaliikenteen verkostoja. Liityntäpysäköintiä on lisättävä: kun oman auton voi pysäköidä raideliikenteen läheisyyteen, voi sillä taittaa vain välttämättömän matkan ja jatkaa määränpäähän junalla.

Mitä kunta voi tehdä? Suurimmat kaupunkiseudut voivat vaikuttaa oman alueen junaliikenteeseen MAL-sopimusten kautta. Maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimukset ovat sopimuksia, jotka valtio solmii Helsingin, Tampereen, Turun, Oulun, Jyväskylän, Kuopion ja Lahden kaupunkiseutujen kanssa.

Suomessa etenkin kaupunkiseuduilla on ollut aikoinaan paljon paikallisraideliikennettä, jota ajettiin alas 1960–1980-lukujen autoiluhuumassa. Kiskot ja muu infrastruktuuri on kuitenkin vielä olemassa ja saattaa vain kaivata päivitystä. Kuntayhteistyönä voi teettää

seudullisia selvityksiä paikallisraideliikenteen käynnistämisestä ja kartoittaa esimerkiksi alueen työmatkaliikennettä raideliikenteen tarpeen kannalta.

Kaupungeissa myös raitiotiet voivat tulla kyseeseen, kun linja-autoliikenteen kapasiteetti ei enää riitä vastaamaan matkustustarpeeseen. Helsingin raitiotien lisäksi Tampereen ratikka valmistui kuntalaisten käyttöön vuonna 2021, ja raitiotietä on siitä lähtien päätetty laajentaa useaan otteeseen. Vantaan ratikan rakentaminen alkaa 2025, ja liikennöinnin on suunniteltu käynnistyvän 2029. Turun raitiotie odottaa lopullista investointipäätöstä. Oulussa on selvitetty pikaraitiotietä, ja myös duoraitioliikenteen eli sekä rautatieverkolla että kaupunkiraitiotiellä liikkumaan kykenevän kevytkaluston mahdollisuutta on selvitetty usealla Suomen kaupunkialueella. Oman seudun tilanteesta kannattaa kysyä kaupungin viranhaltijoilta.

Kävely ja pyöräily

Vasemmistoliiton linja Tuetaan pyörätieverkostojen kehittämistä valtakunnallisesti kokoamalla yhteen kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmat niistä kunnista, joissa kävelyä ja pyöräilyä on onnistuttu lisäämään nimenomaan edistämishjelmien kautta. Nostetaan kevyen liikenteen investointien valtionosuus 100 miljoonaan euroon vuodessa. Kehitetään kaupunkisuunnittelua pyöräilyn näkökulmasta ottamalla mallia pyöräily-ystävällisten maiden ja kaupunkien toimivista ratkaisuksista. Edistetään pyöräilyä ja kävelyä talvella kehittämällä pyöräväylien talvihoidon menetelmiä ja priorisoimalla talvisin kevyen väylän liikenteen auras alueilla, joilla kevyen liikenteen väylät ovat aktiivisessa käytössä. Kaupunkipyöräjärjestelmiä, ajonopeuksien laskemista kantakaupungeissa ja kävelykeskustoja on edistettävä.

Mitä kunta voi tehdä? Kävelyn ja pyöräilyn edistämisessä kunnilla on huomattavan paljon valtaa. Kävelykeskustoja laajennetaan ja suunnitellaan monessa eri kaupungissa. Kunnan kannattaa kaavoittaa kevyttä liikennettä suosien, ja kävelyn ja pyöräilyn edellytyksiä voi parantaa vielä laajemmin edistämishjelmilla, koska niissä voidaan huomioida riittävä pyöräpysäköinti, väylien ympärivuotinen kunnossapito, pumppauspisteet, reittien maisemointi sekä kunnan henkilöstön ja kuntalaisten kannustaminen kävelyyn ja pyöräilyyn. Investointien laatuun kannattaa myös kiinnittää huomiota: esimerkiksi yhdistettyjä kevyen liikenteen väyliä turvallisempia ja käytännöllisempiä ovat selkeästi erotellut pyöräkaistat selkeine merkintöineen.

Autopaikkojen vähentäminen näkyy usein epäsuorasti muiden kulkutapojen lisääntymisenä. Lisäksi pysäköinninvalvonnan tehostamisella on mahdollista vaikuttaa kevyen liikenteen väylille pysäköintiin ja näin sujuvoittaa kävelyä ja pyöräilyä. Kunta voi työnantajana mahdollistaa työsuhdepyöräedun.

Yksityisautoilu

Henkilöautoliikenteen osuus on yli puolet Suomen liikenteen päästöistä, joten sen pienentäminen on tehokkain keino sektorin päästötavoitteisiin pääsemiseksi.

Vasemmistoliiton linja Vähennetään yksityisautoilua kaupunkialueilla ottamalla käyttöön kaupunkialueiden ruuhkamaksu, tehostamalla joukkoliikennettä kehyskunnista ja kehittämällä liityntäpysäköintiä. Vapautus ruuhkamaksuista on myönnettävä päästörajat alittavalle ammattiliikenteelle sekä sähköautoille ja kimpakyydeille. Ruuhkamaksujen tuotto pitää käyttää joukkoliikenteen parantamiseen. Polttoaineiden hinnan nousua on kompensoitava suoraan ihmisille alue- ja sosiaalipoliittisin perustein. Sähkö- ja kaasuautojen lataus- ja tankkausverkosto on rakennettava koko maahan. Nostetaan biokaasutuotannon volyyymiä ja tuetaan biokaasun investointikustannuksia. Kiristetään uusimpien autojen päästörajoja ja suuripäästöisimpien autojen verotusta. Kielletään uusien fossiilisten bensiini- ja dieselautojen myynti vuoteen 2035 mennessä. Luodaan täyssähkö- ja kaasuautoille työsuhde-edun kautta käytettyjen autojen markkinat. Tuetaan sähkölataus- ja biokaasuinfrastruktuurin rakentamista, MaaS (Mobility as a Service) -palveluiden kehittämistä, sähkö- ja biokaasuautojen hankintaa sekä etanoli- ja kaasukonversioita. Muutetaan alueellista kuljetustukea huomioimaan kasvihuonepäästöt.

Polttoaineen hinta puhuttaa ihmisiä Hangosta Utsjoelle. Kuntatasolla siitä ei päätetä, mutta kokonaisuutta varten voi olla hyödyllistä perehtyä vasemmistoliiton kantoihin. Henkilöautoja tarvitaan myös tulevaisuudessa erityisesti haja-asutusalueilla, ja tarvitsemme kompensatiomallin, jolla polttoaineen hinnannousua korvataan pienituloisille ja haja-asutusalueilla asuville. Tieliikenteen tullessa EU:n päästökauppajärjestelmän piiriin vuodesta 2027 on vaikutettava, että päästökaupan tuloja hyvitetään kansalaisille oikeudenmukaisesti. Henkilöautojen päästöjä voidaan lisäksi leikata muun muassa sähkö-, kaasu-, vety- ja yhteiskäyttöautoilua tukemalla.

Mitä kunta voi tehdä? Yksityisautoilua helpottavat liikenne- ja ratkaisut lisäävät yksityisautoilua. Kunnan liikenneinvestoinneissa ja kaavoituksessa kannattaakin priorisoida joukkoliikennettä, kävelyä ja pyöräilyä. Kunta voi vaikuttaa biopolttoaineiden jakelupisteisiin kaavoituksessa ja ympäristölupien myöntämisessä sekä varmistaa riittävän sähköautojen latausinfra. Kunnan omat ajoneuvot voi vaihtaa vähäpäästöisiksi, kuten sähköautoiksi ja -pyöriksi, ja autojen yhteiskäyttöä voi lisätä. Yhteiskäyttöautot vähentävät tarvetta oman tai kakkosauton hankintaan. Tällöin kaupunkitilaa voidaan käyttää tehokkaammin, kestävämpiin kulkumuotoihin säilyy kannuste, ja saadaan myös päästöhyötyjä. Kaupallisten yhteiskäyttöpalveluiden lisäksi jotkin kunnat ovat hankkineet omia yhteiskäyttöautoja.

Muualla Euroopassa kaupungeissa on määritelty ympäristövyöhykkeitä, joilla suositaan vähäpäästöisiä ja päästöttömiä kulkutapoja. Suomessa Helsingin kaupunki selvittää yhtenä vaihtoehtona yksityisautoilun päästöjen pienentämiseen polttomoottoriautojen käytön rajoittamista tietyllä alueella.

Liikennesuoritteiden vähentäminen

Vasemmistoliiton linja Koronakriisi viimeistään osoitti, että työmatkoille on usein tarjolla toimivia vaihtoehtoja: etäkokouskäytäntöjen kehittäminen voi monessa tilanteessa toimia paitsi ilmastoystävällisenä myös matkustamista edullisempänä vaihtoehtona ja säästää siten ihmisten aikaa ja yritysten varoja.

Mitä kunta voi tehdä? Etätyöskentelyn lisääminen mahdollistaa myös paremmin ihmisille oman asuinpaikan valitsemisen, kun työn perässä ei ole ehdottoman pakollista muuttaa. Liikennesuoritteita voi vähentää yhdyskuntarakenteen järkevällä suunnittelulla: esimerkiksi sijoittamalla palveluita, liiketiloja ja vapaa-ajan toimintoja yhteen vähennetään sekä liikennesuoritteita että helpotetaan kuntalaisten arkea. Voi esimerkiksi miettiä, voiko autopaikkoja vähentämällä tiivistää rakentamista. Kunnassa kannattaa myös miettiä, kannustaako kunta työnantajana liikennesuoritteita vähentävän etätyön tekemiseen niissä ammateissa, joissa se on mahdollista.

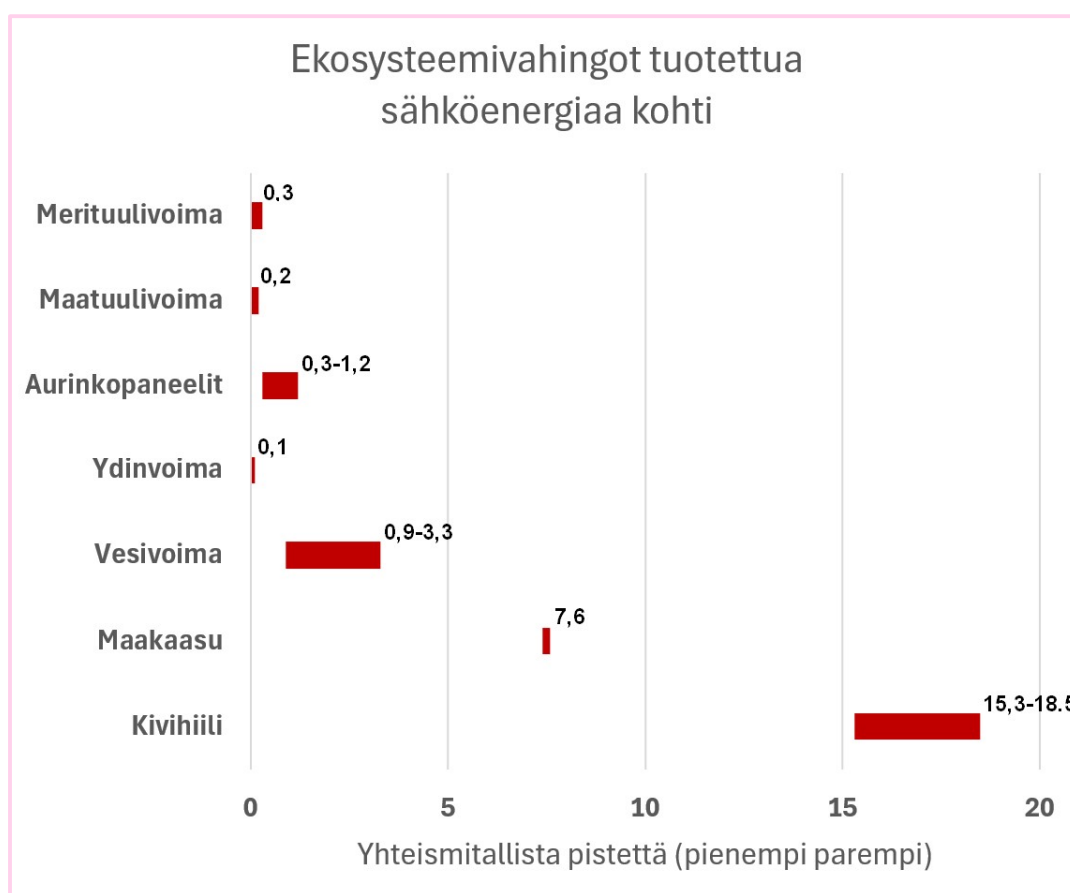
Lisätietoja:

Varpu Jutila

varpu.jutila@eduskunta.fi

Mitä kuntavaaliehdokkaiden on hyvä tietää energiasta

- ❖ Energian tuotanto ja kulutus ovat vastuussa enemmistöstä Suomen kasvihuonekaasupäästöistä. Ilmastotavoitteita on mahdoton saavuttaa ilman energian puhdistumista.
- ❖ Kunnilla on paljon energiasektoriin liittyviä mahdollisuuksia ilmasto- ja ympäristötekoihin, kuten:
 - vallankäyttö kuntaomisteisissa energiayhtiöissä
 - julkisten rakennusten energiatehokkuusremontit
 - ympäristöystävällisen hankintaehtojen vaatiminen kunnan hankinnoissa
 - uuden vähäpäästöisen energiantuotannon kaavoittaminen.

Kuva: Ekosysteemivahingot (mukaan lukien ilmastomuutoksen seuraukset) tuotettua sähköenergiaa kohti erinäisillä sähkön tuotantomuodoilla. Seuraamuksetonta energiantuotantomuotoa ei ole olemassa. Voimme vain pyrkiä kohti yhä pienempiä vahinkoja. Data: UNECE. Kuva: Ville Sahlberg.

Ilmastokriisi on yksi aikamme suurista haasteista, eikä ilmastonmuutos ole yhteiskunnasta erillinen ongelma. Se kytkeytyy luonnonvarojen ylikulutukseen, luonnontuhoon sekä nykyiseen kuluttamiseen kannustavaan talousjärjestelmään. Vasemmistoliitto tavoittelee oikeudenmukaista ilmastopolitiikkaa, joka tähtää lämpötilan nousun pysäyttämiseen 1,5 asteeseen esiteolliseen aikaan verrattuna. Valitettavasti maapallon keskilämpötila on noussut jo yli yhdellä asteella.

Suomen vuoden 2023 kasvihuonekaasupäästöistä 70 % oli peräisin energiasektorilta. Ilmastotavoitteita on mahdoton saavuttaa ilman energian puhdistumista. Ainoa hyväksyttävä vaihtoehto on nykyisen fossiilisiin perustuvan energijärjestelmämme uusiminen kestäväksi.

Energia on myös keskeinen ja tarpeellinen hyödyke yhteiskunnalle. Sähkö ja lämpö mahdollistavat elämämme kylmässä pohjoisessa. Energiaan liittyy useita yhteiskunnallisia kysymyksiä huoltovarmuudesta työpaikkojen kautta oikeudenmukaisuuteen. Pienituloiset kotitaloudet käyttävät selvästi suuremman osan tuloistaan elämän välttämättömiin kuluihin, kuten energiaan. Onkin siis pidettävä huoli, että energiamurroksessa pienituloiset eivät kanna suhteettoman suurta osaa uudistusten hinnasta. Energiamurroksen kustannukset voivat myös jakautua voimakkaan alueellisesti ja asumismuodosta riippuen.

Kun energiamurros etenee, fossiiliseen talouteen perustuvat työpaikat ja elinkeinot katoavat ja uusia kestävämpiä elinkeinoja nousee tilalle. Tämä muutos voi olla asteittainen tai hyvinkin yhtäkkinen. Tämä asettaa suuria haasteita nimenomaan kunnille, koska energiamurros voi vaikuttaa kuntien elinkeinorakenteeseen voimakkaasti.

Kuntien rooli energiapolitiikassa

Kunnat ovat keskeisiä toimijoita Suomen energian tulevaisuuden kannalta. Kuntien energiaan liittyviä haasteita täytyy kuitenkin tarkastella kuntakohtaisesti. Erityisesti maantiede, elinkeinorakenne ja jo olemassa oleva infrastruktuuri vaikuttavat kuntien mahdollisuuksiin.

Useissa kunnissa on kunnallinen ja julkisomisteinen energiayhtiö, joka hoitaa paikalliseen kaukolämpöön tai sähköön liittyviä kysymyksiä. Jos kunta omistaa osuuksia mistä vain energiayhtiöistä, niin kunnan päätöksillä voi olla kauaskantoisia seurauksia luonnolle ja ilmastolle. Tämä korostuu kaukolämmössä. Noin neljännes Suomen kaukolämmöstä tuotetaan tällä hetkellä fossiilisilla polttoaineilla ja yli puolet polttamalla biomassaa, pääosin energiapuuta ja teollisuuden puutähteitä.

Kunnat voivat tehdä energia-alan ilmastotekoja suoraan tai tukea niitä omilla päätöksillään. Suoria ilmastotekoja ovat esimerkiksi julkisten tilojen energiatehokkuusremontit tai aurinkopaneelien asentaminen rakennusten katoille. Tällaisten hankkeiden aloittamisesta on paitsi ilmastohyötyjä niin myös työllistäviä vaikutuksia. Lisäksi useat kuntien toiminnan osa-alueet sivuavat energiaa. Kunnat voivat vaikuttaa maankäytön muutoksiin ja siten maankäytön päästöihin alueellaan. Liikenteen päästöihin on mahdollista vaikuttaa kattavalla julkisella liikenteellä tai tukemalla esimerkiksi sähköautojen latausverkostojen tai biokaasun tankkausverkon muodostumista.

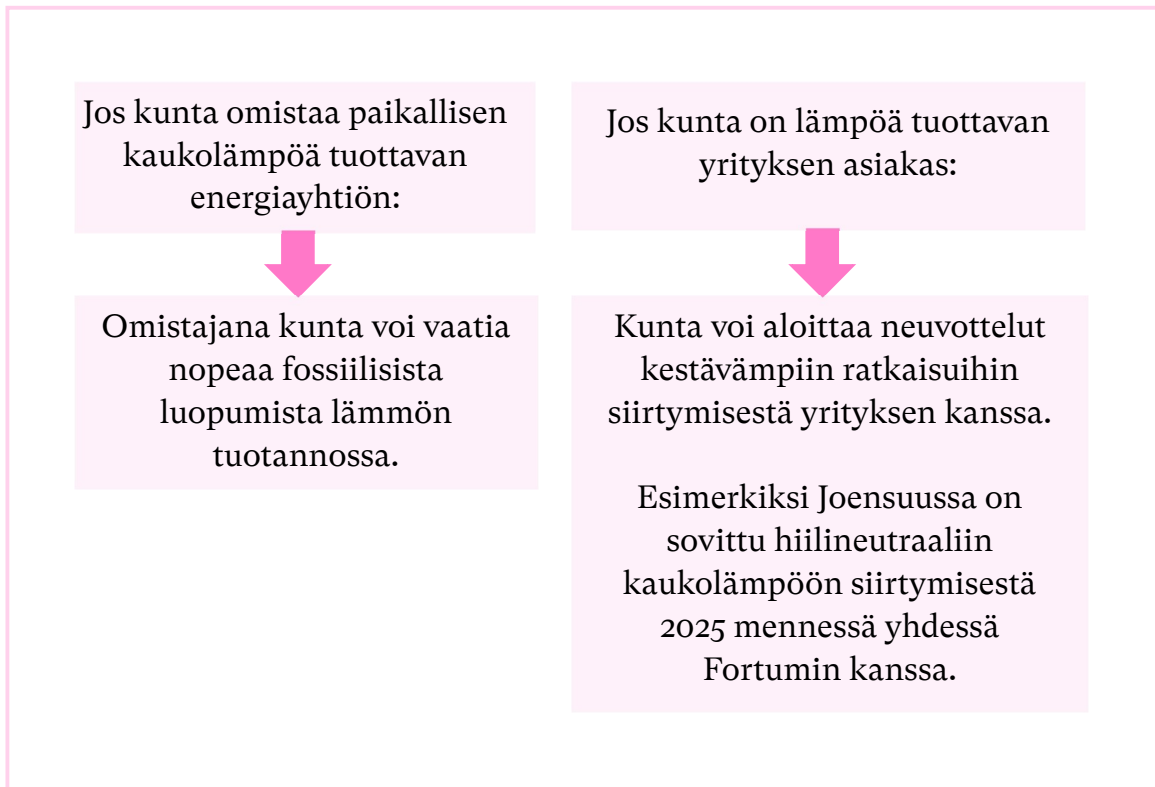
Kestävempien ratkaisujen vaatiminen kunnan alihankkijoilta on hyvä esimerkki epäsuorasta ilmastoteosta. Esimerkiksi Jyväskylän kaupunki edellytti jätekuljetustensa urakoitsijalta biokaasulla käyvien kuljetusautojen käyttämistä. Parhaimmillaan tällainen toiminta johtaa paikallisiin investointeihin uuteen kestävämpään infrastruktuuriin. Avoin ja tukeva suhtautuminen vähäpäästöisen sähköntuotannon kuten tuulivoiman kaavoittamiseen kunnan alueelle on erittäin merkityksellistä epäsuoraa vaikuttamista.

Kaikki kulutuksen ja päästöjen vähentäminen helpottaa energiasektorin taakkaa siirtyessämme kohti kestävämpää yhteiskuntaa. Tähän liittyvät esimerkiksi tehokkaampi kunnan autojen jakaminen ja käyttö, kierrätys, ruokahävikin vähentäminen tai esimerkiksi liharuuan vähentäminen kunnan palveluissa.

Kunnallisen energiavaikuttamisen tiivistelmä

Hyvä tietää: kaukolämpö

Jos kunnan alueella käytetään fossiilisilla polttoaineilla tuotettua kaukolämpöä, niin fossiilittomiin ratkaisuihin siirtyminen on todennäköisesti yksi suurimmista yksittäisistä ilmastotoeista, mitä kunnassa voi tehdä. Fossiilittomia kaukolämpöratkaisuja ovat esimerkiksi biomassan polttaminen sekä hukkalämpöjen hyödyntäminen. Mahdollisuudet erilaisten hukkalämpöjen hyödyntämiseen kaukolämmityksessä riippuvat kunnasta ja kunnan elinkeinorakenteesta. Esimerkiksi metsä-, teräs- ja kemianteollisuus voivat olla suuria hukkalämpöjen lähteitä.

Kaavio: Kunnan vaikutusmahdollisuudet kaukolämmöntuotannossa.

Mitä kunta voi tehdä itse:

- ❖ Julkisten rakennusten energiatehokkuusremontit ja rakennusten parempi lämpöeristys.
- ❖ Rakennuskohtaisten lämpökattiloiden vaihtaminen kestävämpiin ratkaisuihin kuten maalämpöön, ilmalämpöpumppeihin tai kaukolämpöön.
- ❖ Rakennusten oman hukkalämmön talteenoton remontoiminen (Poistoilmalämpöpumput, PILP).
- ❖ LED-valaistukseen siirtyminen julkisissa rakennuksissa ja katuvaloissa.
- ❖ Veden säästäminen julkisissa rakennuksissa.
- ❖ Uusiutuvan energian rakentaminen.
- ❖ Aurinkopaneeleiden asentaminen julkisten rakennusten katoille.
- ❖ Kestävyyden ja vähäpäästöisyyden vaatiminen kunnan omista hankinnoista.
- ❖ Julkisen liikenteen bussien ja muun kunnan autokaluston vaatiminen sähkökäyttöisiksi tai esimerkiksi biokaasulla käyviksi.
- ❖ Kunta voi vaatia kestäviä hankintoja myös palveluntarjoajiltaan. Tähän kuuluvat esimerkiksi heidän käyttämänsä polttoaineet ja tuotteet.
- ❖ Energiansäästö.
- ❖ Kaikesta kulutuksen vähentämisestä on apua!

Mitä kunta voi päätöksenteollaan edistää:

- ❖ Tuulivoiman ja aurinkovoiman lisärakentaminen. Kunta voi kaavoituksellaan sekä yleisellä myönteisellä suhtautumisellaan edistää uusiutuvan sähköntuotannon rakentamista alueelleen.
 - Tämä ei ole aina yksinkertaista. Alueen muut elinkeinot saattaisivat kärsiä esimerkiksi tuulivoimasta. Suuren skaalan sähköntuotannon lisärakentaminen kuntaan on aina pitkällisen työn tulos.
- ❖ Maankäytön muutoksiin ja päästöihin vaikuttaminen kaavoituksen kautta.
- ❖ Kattava ja hyvä julkinen liikenne kannustaa käyttämään julkisia ja vähentämään yksityisautoilua.
- ❖ Kaikki kestäviä ratkaisuja edistävät ja vaativat päätökset auttavat ratkaisujen käyttöönotossa laajemminkin. Muualle leviäviä kerrannaisvaikutuksia ei kannata aliarvioida!

Hyvä tietää: fossiilivapaa energiantuotanto

Vähäpäästöisiä energian tuotantomuotoja ovat muun muassa

- ❖ aurinkoenergia
- ❖ tuulivoima
- ❖ vesivoima
- ❖ ydinvoima
- ❖ geoterminen energia
- ❖ kiinteä biomassa, riippuen biomassan laadusta
- ❖ biokaasu.

Näiden tuotantomuotojen ja fossiilisten polttoaineiden välillä on massiivinen ero kasvihuonekaasujen elinkaaripäästöissä. Vähäpäästöisyyden lisäksi huomionarvoisia ominaisuuksia ovat energianlähteen hyödyntämisen sosiaalinen kestävyys ja hyväksyttävyys, uusiutuvuus, kaivostoiminnan tarve, polttamattomuus, kotimaisuus, huoltovarmuus, vaikutukset luontoon, tuotantomuodon vaatimat maankäytön muutokset ja maa-alan tarve sekä energian saatavuuden ennustettavuus ja luotettavuus. Osa näistä vaihtelee merkittävässä määrin jopa saman tuotantomuodon sisällä.

Kunnallisesta näkökulmasta Suomen energiajärjestelmän suuria haasteita ovat talvinen suuri sähkön ja lämmön tarve, liikenteen päästöt sekä energiaintensiivisen teollisuuden tarpeet.

Hyvä tietää: biomassa

- ❖ Biomassa on kattotermi monille erilaisille asioille.
- ❖ Biomassan päästöjen arviointi on vaikeaa.
- ❖ Yleensä biomassasta ja biokaasusta puhutaan erillisinä asioina. Tällöin biomassa tarkoittaa yleensä kiinteää biomassaa kuten puuperäistä ainesta.

Biomassasta olennaisin asia on tietää, että biomassaa on useita eri laatuja. Biomassaa ovat muun muassa

- ❖ metsien hakkuutähde
- ❖ karsintojen ja hakkuiden yhteydessä syntyvät irralliset oksat, ohuet rangat ja muu irrallinen biomassa
- ❖ runkopuu
- ❖ metsäteollisuuden sivuvirrat
- ❖ tarkoituksella kasvatetut energiakasvit (esimerkiksi energiarapsi).

Biomassan energiakäytössä polttokattilan savupiipusta tulee kasvihuonekaasupäästöjä enemmän kuin fossiilisia polttoaineita polttaessa. Biomassan ilmastoneutraalius perustuu siihen, että kaadettujen puiden tilalle kasvatetaan uusia puita. Kasvaessaan nämä puut sitovat aiemmin poltettuja puita vastaavan määrän hiilidioksidia ilmakehästä. Tämän kierron ilmastoneutraalius riippuu tarkasteltavan ajanjakson pituudesta ja suuresta määrästä puunkeruun ja maankäytön muutosten yksityiskohtia. Puubiomassan lisäksi päästöjä voi vapautua myös metsän maaperästä.

Biomassan energiakäytön elinkaaripäästöt ovat vaikeita arvioida ja nämä arviot muuttuvat tasaisin väliajoin. On kuitenkin selvää, että on olemassa joitakin biomassan laatuja, joiden energiakäyttö on aidosti vähäpäästöistä. Tällaisia ovat esimerkiksi muun puuta käyttävän teollisuuden rajalliset jäte- ja sivuvirrat sekä metsänhoidollisista syistä kerätty puu. Päästöjen lisäksi biomassan energiakäyttöön liittyy merkittäviä haasteita luonnon monimuotoisuudelle. Jos metsä on aktiivisessa talouskäytössä, se ei ole luonnontilainen.

Metsäteollisuus on Suomen merkittävin puun käyttäjä suurella marginaalilla. Puun käyttö metsähakkeen kautta suoraan energiapuuksi on vain 7 % teollisuuden puun käytöstä. Tämä 7 % on kuitenkin “korsi, joka katkaisi kamelin selän”. Viime vuosina turpeen polttaminen kaukolämmöksi on korvautunut suuressa määrin puulla, ja metsähakkeen tuonti Venäjältä on päättynyt Venäjän käymän hyökkäyssodan vuoksi. Energiapuun kysyntä on siis kasvanut samalla, kun energiapuun tarjonta on laskenut. Tämä on lisännyt painetta hakkuumäärien kasvattamiselle Suomessa. Ilmasto- ja luontosyistä hakkuita pitäisi kuitenkin päinvastoin vähentää. Puun energiakäytön

vähentäminen helpottaisi hakkuumääriin kohdistuvaa painetta. Kaukolämmön tuotannossa puun polttamista on mahdollista syrjäyttää esimerkiksi teollisen skaalan sähkökattiloilla ja lämpöpumpuilla.

Hyvä tietää: Lämpöpumput

- ❖ Lämpöpumput ovat keskeinen erilaisten energiatehokkuusremonttien työkalu.
- ❖ Lämpöpumput eivät ole energian tuotantomuoto.
- ❖ Lämpöpumppujen avulla voi hyödyntää lämmönlähteitä, joita ei muuten saataisi järkevästi hyödynnettyä.
- ❖ Lopputuloksena käytössä on enemmän lämpöenergiaa.
- ❖ Kaikki lämpöpumput tarvitsevat sekä lämmön- että sähkönlähteen.
- ❖ Lämpöpumput käyttävät sähköä “pumpataksien” lämpöenergiaa paikasta toiseen, esimerkiksi kylmästä ulkoilmasta lämpimään sisäilmaan. Tällöin ulkoilma viilenee ja sisäilma lämpenee.

Lämpöpumppuratkaisuja on useita erilaisia. Kaukolämmön tuotannossa on kyse teollisen suuruusluokan lämpöpumpuista. Nämä tarvitsevat merkittävän suuria lämmönlähteitä, joista pumpata lämpöä kaukolämpöverkkoon. Esimerkiksi datakeskukset, teollisuuden haaleat hukkalämmöt tai kotitalouksien jätevedet soveltuvat teollisten lämpöpumppujen lämmönlähteiksi.

Rakennuskohtaisissa lämpöpumpuissa on useita vaihtoehtoja sille, mistä lämpöpumput pumppaavat lämpöä ja mitä ne sillä lämmittävät.

Mistä lämpö pumpataan?

- ❖ ulkoilmasta (ILP)
- ❖ maan alta (maalämpö)
- ❖ rakennuksen omasta ilmanvaihdosta (PILP)

Mitä lämmitetään?

- ❖ Pelkkä rakennus tai
- ❖ rakennus ja sen käyttövesi.

Ilmalämpöpumpussa (ILP) lämpöpumppu ottaa tarvitsemansa lämmön ulkoilmasta. Tällaisen ratkaisun hyötysuhde on huonoin. Mitä lämpimämpää lämmönlähdettä lämpöpumput käyttävät, sitä vähemmän sähköä ne tarvitsevat lämmön siirtämiseen. Maalämmössä tämä on ratkaistu käyttämällä lämmönlähteenä maan alla kiertävää putkistoa, joka pysyy ulkoilmaa lämpimämpänä talvipakkasillakin. Maalämpö ja muut ulkoilmaa lämpimämpiä lämmönlähteitä hyödyntävät lämpöpumput ovat ratkaisuna parempia myös yhteiskunnan kannalta. Ne kuluttavat ilmalämpöpumppuja vähemmän sähköä juuri silloin, kun sähkön tarve on suurin eli Suomen talvipakkasilla. Tällaiset ratkaisut ovat kuitenkin kalliimpia rakentaa.

Erityisen tehokas rakennuskohtainen ratkaisu on poistoilmalämpöpumppu (PILP). PILP:llä otetaan rakennuksen ilmanvaihdon kautta ulos virtaavasta ilmasta lämpö talteen ja palautetaan takaisin rakennukseen. Tämä vähentää rakennuksen lämpöhukkaa. PILP:n voi yhdistää myös muihin lämpöpumppuihin perustuviin lämmitysratkaisuihin, kuten maalämpöön.

Lisätietoja:

Ville Sahlberg

anidrania@gmail.com

Mitä kuntavaaliehdokkaiden on hyvä tietää vastuullisista hankinnoista

- ❖ Mitä vastuullisilla hankinnoilla tarkoitetaan?
- ❖ Kunnat ovat suoraan vihreän siirtymän etulinjassa hankintojensa kautta!

Vastuulliset hankinnat

Julkisten hankintojen keskeisiä toimijoita ovat Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), Julkisten hankintojen neuvontayksikkö, Valtiovarainministeriö, Puolustusministeriö, Ympäristöministeriö, Hansel Oy (valtion yhteishankintayksikkö) ja Markkinaoikeus.

TEM:n sivuilta löytyy tietoa julkisista hankinnoista. Julkiset hankinnat ovat sellaisia tavara-, palvelu- ja rakennusurakkahankintoja, joita valtio, kunnat ja kuntayhtymät, valtion liikelaitokset sekä muut hankintalainsäädännössä määritellyt hankintayksiköt tekevät oman organisaationsa ulkopuolelta.

Suomalaisten hankintayksiköiden on noudatettava hankinnoissaan kansallisen lainsäädännön ja EU:n direktiivien lisäksi Maailman kauppajärjestön (WTO) julkisia hankintoja koskevaa ns. GPA-sopimusta.

Pääasiallisena tavoitteena on tehostaa julkisten varojen käyttöä ja parantaa eurooppalaisten yritysten, myös suomalaisten, kilpailukykyä. Näin pyritään turvaamaan tavaroiden, palveluiden, pääomien sekä työntekijöiden vapaa liikkuvuus, jotka ovat Euroopan unionin perustamissopimuksessa sovittuja perusvapauksia.

Hankinnoissa tulee noudattaa sääntöjä, joilla ohjataan hankintamenettelyn etenemistä, hankinnan asiakirjojen laatimista, hankinnasta ilmoittamista ja hankintasopimuksen allekirjoittamista. Säännösten pääperiaatteita ovat hankintojen avoin ja tehokas kilpailuttaminen sekä tarjoajien tasapuolinen ja syrjimätön kohtelu. Avoimuus edellyttää, että hankinnoista ilmoitetaan riittävän laajasti. Se mahdollistaa kilpailun toteutumisen julkisissa hankinnoissa. Ilmoitusvelvollisuus täytetään julkaisemalla ilmoitus HILMA:ssa, joka on valtiovarainministeriön ylläpitämä maksuton, sähköinen ilmoituskanava julkisista hankinnoista. TEM vastaa julkisiin hankintoihin liittyvän lainsäädännön valmistelusta.

Tarjouksista on valittava joko kokonaistaloudellisesti edullisin tai hinnaltaan halvin. Jos tarjouksen valintaperusteena käytetään kokonaistaloudellista edullisuutta, otetaan tarjousten vertailussa huomioon ennalta ilmoitetut vertailuperusteet.

Vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet

Valtiovarainministeriö on julkaissut 16.12.2021 hankintayksiköille laaditut vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet, joiden tavoitteena on edistää sosiaalista kestävyyttä julkisissa hankinnoissa.

Kansallinen julkisten hankintojen strategia

Syksyllä 2020 on julkaistu Kansallinen julkisten hankintojen strategia. Julkisissa hankinnoissa on huomioitava taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys. Julkisten hankintojen toteuttajat saavat työnsä avuksi konkreettisia työkaluja. Useat kansalaisille tärkeät palvelut tehdään julkisina hankintoina.

Strategian yhtenä tavoitteena on edistää hankinnoissa ihmisoikeuksien ja työelämän perusoikeuksien kunnioittamista. Siksi Hankinta-Suomi-yhteistyössä on laadittu vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet (Code of Conduct), jotka on tarkoitettu lisättäväksi osaksi hankintasopimusta. Toimittajalta edellytetään sitoutumista siihen, että tuotteen valmistus tapahtuu olosuhteissa, jotka ovat eettisten toimintaohjeiden mukaisia: ”Tarjouspyyntöön liitettävät vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet turvaavat työntekijöiden oikeuksia ja samalla vastuullisten yritysten menestystä julkisissa hankinnoissa.”

Hankinta-Suomi on valtiovarainministeriön, Suomen Kuntaliiton, Elinkeinoelämän keskusliiton, Suomen Yrittäjien ja Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:n yhteinen toimenpideohjelma. Sen tavoitteena on edistää julkisen talouden kestävyttä ja julkisten hankintojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Ohjelman toimikausi on 2024–2027, ja se on jatkoa aiemmalle vuosina 2019–2023 käynnissä olleelle ohjelmalle. Hankinta-Suomi-ohjelmassa on tuotettu lukuisia työkaluja, oppaita, selvityksiä ja muita tuotoksia hankintayksiköiden ja muiden kiinnostuneiden vapaasti hyödynnettäväksi. Tällaisia ovat esimerkiksi käyttöopas, joka tukee julkisia hankintayksiköitä kustannustehokkaiden ja laadukkaiden vastuullisuusauditointien toteuttamisessa.

Sosiaalisten riskien tunnistaminen tulee tehdä ennen hankinnan käynnistämistä

On tärkeää tunnistaa niiden tuotteiden tai palvelujen hankintoja, joissa voi olla muita suurempi riski ihmisoikeuksien ja työelämän perusoikeuksien loukkauksiin. Ongelmia voi esiintyä ulkomaisissa tuotantoketjuissa, mutta myös Suomessa tapahtuvassa palvelutuotannossa, esimerkiksi rakennus-, siivous- ja ravintola-aloilla.

Sosiaaliseen kestävyyskuuluu ihmisoikeuksien ja työelämän perusoikeuksien noudattaminen ja niiden toteutumisen edistäminen ja valvominen tuotantoketjun eri vaiheissa. Vähimmäisvelvoitteissa viitataan muun muassa tiettyihin kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimukseen ja YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen.

Code of Conduct – vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet

Yhdistyneiden kansakuntien yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden ja OECD:n toimintaohjeiden mukaan yritysten tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia.

Yritysten tulee välttää aiheuttamasta haitallisia ihmisoikeusvaikutuksia toiminnassaan tai myötävaikuttamasta haitallisten ihmisoikeusvaikutusten syntyyn sekä puuttua näihin vaikutuksiin, jos niitä esiintyy yrityksen toiminnassa tai alihankintaketjuissa. Yritysten on myös etsittävä tapoja ehkäistä tai hillitä haitallisia ihmisoikeusvaikutuksia, jotka liittyvät liikesuhteen kautta suoraan yrityksen liiketoimintaan, tuotteisiin tai palveluihin, vaikka yritys ei itse myötävaikuttaisikaan kyseisten vaikutusten syntymiseen. Toiminnan yhteistyön tilaajan kanssa tulee olla avointa, läpinäkyvää ja keskustelevaa.

Vaatimukset

Vaatimuksia ovat: kansainväliset sopimukset, lainsäädännön noudattaminen, ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä työehtoihin ja työn tekemisen olosuhteisiin liittyvät velvoitteet, kuten lapsi- ja pakkotyön kielto, syrjinnän ja häirinnän kielto, järjestäytymisvapaus, palkkaus ja työajat, terveellinen ja turvallinen työympäristö, ympäristönsuojelu, konfliktimateriaalit ja korruption vastustaminen. Lisäksi on olemassa määräyksiä vaatimustenmukaisuudesta ja rikkomuksista ilmoittamisesta.

Kuntien vastuullisuustavoitteiden edistäminen hankintojen avulla

Vaikka julkisilla hankinnoilla on paljon mahdollisuuksia vihreässä siirtymässä ja muiden vastuullisuusteemojen edistämisessä, niitä ei ole vielä useinkaan otettu täysmittaisesti käyttöön. Tässä kunnanvaltuutetuilla on vaikuttamisen paikka.

Kuntien budjeteista käytetään arvioilta noin puolet tavaroiden, palveluiden ja urakoiden hankintaan. Kun hankinnoissa asetetaan esimerkiksi kuljetusten hiilidioksidipäästöille enimmäisrajoja, voidaan saavuttaa monien kuntien strategioissaan asettamia vastuullisuustavoitteita kuten hiilineutraalius, kiertotalous ja energiatehokkuus. Hankintojen vaikutuksia ympäristöön, talouteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin on pystyttävä seuraamaan ja mittaamaan.

Vaikuttavinta lopputulosta ei välttämättä saada valitsemalla julkisessa kilpailutuksessa sellaista toimijaa, joka jo valmiiksi täyttää kestävyysvaatimukset parhaiten.

Hankintayksiköllä on mahdollisuus hankintasopimusten ja hankintailmoituksessa esitettyjen vaatimusten kautta ohjata sopimuskumppanin toimintaa sopimuskauden aikana ja vaikuttaa sitä kautta sopimuskumppanin toimintaan myös kestävyysasioissa. Esimerkiksi kuljetuspalvelutoiminnoissa tarjoajalta saatetaan esimerkiksi vaatia, että tällä on sopimuksen toteuttamiseen tietty prosenttiosuus uusiutuvilla energianlähteillä käyviä ajoneuvoja sopimuskauden alkaessa. Sopimuksessa voitaisiin edellyttää myös tarjoajan sitoutuvan sopimuskauden aikana muuttamaan enemmän kalustoa uusiutuvilla polttoaineilla käyviksi. Tällöin toiminnan muuttamista kestävämmäksi voidaan rahoittaa julkisesta hankinnasta saatavilla tuloilla, mikä mahdollistaa entistä useampien tarjoajien osallistumisen ja kannustimia kestävään siirtymään.

Ilmastoystävällisten tuotteiden julkisia hankintoja on mahdollista lisätä esimerkiksi kasvispohjaisten tuotteiden avulla, mikä tukee samalla kotimaisia palkokasvien ja kasviproteiinien tuottajia. Kun kuntien ja kaupunkien lounaslinjastoille vaaditaan enemmän kasvisruokaa ja lihan ja maidon hankinnat puolitetaan, vauhditetaan samalla ravitsemussuosittelujen mukaista ruokailua ja kestävää kotimaista ruoantuotantoa. Myös kustannuksia säästyy.

Lisätietoja:

Sirpa Pelttari

pelttarisirpa@gmail.com

Mitä kunnanvaaliehdokkaiden on hyvä tietää kuntien ilmastotyöstä

Marinin hallitus sopi kevään 2022 kehysriihessä, että kuntien ilmastosuunnitelmiin varataan noin 2,6 miljoonaa euroa vuosittain. Kuntien velvollisuus laatia ilmastosuunnitelma yksin tai yhdessä alueen muiden kuntien kanssa kirjattiin lokakuussa 2022 hyväksytyyn ilmastolakiin. Sen tuli sisältää muun muassa tavoite kasvihuonekaasujen päästöjen vähentämisestä sekä toimet, joilla päästöjä vähennetään. Kunnille laadittiin käytännönläheinen opas työn tueksi. Työ lähti hyvin liikkeelle, ja kunnat hakivat ilmastosuunnitelman avustuksia aktiivisesti. Mukana oli paljon kuntia, jotka eivät aiemmin olleet juuri tehneet ilmastotyötä. Kuntien ilmastosuunnitelmat edistävät koko Suomen ilmastotyötä.

Orpon hallitusohjelmassa todettiin, että kunnille asetettu velvoite laatia ilmastosuunnitelmat perutaan lakimuutoksella (HE 2024). Muutos kirjattiin 1.1.2025 hyväksytyyn ilmastolakiin. Jatkossa suunnitelman tekeminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Myös määrärahat kuntien ilmastotyöhön on poistettu. Poistamisella saadaan vuosittain koko säästötavoitteeseen verrattuna vain pienet säästöt.

Ympäristöministeriön julkaisussa 31.12.2024 peräänkuulutetaan kuntien ja alueiden yhteistyötä ja kerrotaan *Kuntien ilmastoratkaisut*-ohjelman onnistuneen edistämään kuntien ilmastotyötä 160 hankkeessa ympäri Suomen. Ohjelma myös osoitti, että ”varsin kohtuullisilla panoksilla ilmastotyöhön voidaan saada mukaan lukuisat kunnat, lähes kaikki maakunnat ja kaikki ELY-keskukset”. Kuntien ilmastosuunnitelmia ja tietoa muusta ympäristötyöstä on saatavissa verkossa. Esimerkiksi Helsingin kaupungilla on kattavat sivut, joilta saa paljon tietoa.

Kun jatkossa ministeriöiden omarahoitus hiipuu, kuntien ja alueiden pitää löytää muita rahoituslähteitä entistä paremmin. Tarjolla on julkista ja yksityistä rahoitusta. Vaikuttava ilmastotyö vaatii riittävää resurssointia, mikä on tulevaisuudessakin suuri haaste kuntien ja alueiden ilmastotyössä.

Lisätietoja:

Sirpa Pelttari

pelttarisirpa@gmail.com

Hyödyllisiä linkkejä

Metsät

- ❖ [Kunming-Montrealin maailmanlaajuinen luonnon monimuotoisuuskehys](#)
- ❖ Pasi Rautio, Johanna Routa, Saija Huuskonen, Emma Holmström, Jonas Cedergren & Christian Kuehne (eds.) 2024. Continuous Cover Forestry in Boreal Nordic Countries. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-70484-0>
- ❖ Viherympäristöliitto. Kestävä ympäristörakentaminen. <https://www.vyl.fi/kesy/>

Energiapolitiikka

- ❖ Vasemmistoliiton 20 toimenpidettä kohti hiilineutraalia Suomea (2020). <https://vasemmisto.fi/paavo-arhinmaki-hallituksen-on-pidettava-kiinni-ilmastolupauksestaan/>
- ❖ Yhdistyneiden kansakuntien Euroopan talouskomissio (UNECE): Eri sähköntuotantomuotojen elinkaari vaikutukset ympäristöön (2021). <https://unece.org/sed/documents/2021/10/reports/life-cycle-assessment-electricity-generation-options>
- ❖ Luonnonvarakeskus LUKE: hakkuukertymä ja puuston poistuma 2023. <https://www.luke.fi/fi/tilastot/hakkuukertyma-ja-puuston-poistuma/hakkuukertyma-ja-puuston-poistuma-alueittain-2023>

Vastuulliset hankinnat

- ❖ Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161397>
- ❖ Laki vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1398/2016). <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161398>
- ❖ Työ- ja elinkeinoministeriö. Julkiset hankinnat ovat säädelyjä. <https://tem.fi/julkiset-hankinnat>

- ❖ Valtiovarainministeriö. Hankinta-Suomi – julkiset hankinnat vaikuttavammiksi. <https://vm.fi/hankinta-suomi>
- ❖ Valtiovarainministeriö. Työkalut, oppaat ja selvitykset. <https://vm.fi/tyokalut-ja-oppaat#tyokalut>
- ❖ Valtiovarainministeriö. Hankintayksiköille laaditut vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet julkaistu – tavoitteena edistää sosiaalista kestävyyttä julkisissa hankinnoissa. <https://vm.fi/-/hankintayksikoille-laaditut-vastuullisuuden-vahimmaisvelvoitteet-julkaistu-tavoitteena-edistaa-sosiaalista-kestavytta-julkisissa-hankinnoissa>
- ❖ Hankinta-Suomi. Uusi työkalu tukee hankintayksiköitä vastuullisissa julkisissa hankinnoissa, valtiovarainministeriö, 6.3.2024 9.56. Uutinen. https://vm.fi/-/uusi-tyokalutukee-hankintayksikoita-vastuullisissa-julkisissa-hankinnoissa?languageId=fi_FI
- ❖ Deloitte. Julkiset hankinnat vastuullisuuden työkaluna. <https://www2.deloitte.com/fi/fi/blog/finland-blog-homepage/2024/vastuullisuus-julkiset-hankinnat.html>
- ❖ Keino. Kaupunkien vastuullisuustavoitteiden edistäminen hankintojen kautta. <https://www.hankintakeino.fi/fi/ajankohtaista/uutiset-artikkelit/kaupunkien-vastuullisuustavoitteiden-edistaminen-hankintojen>
- ❖ Ansku Holstila. Viisi tapaa vaikuttaa eläintuotteiden käytön puolittamiseen. Greenpeace. https://www.greenpeace.org/finland/blogit/ilmastonmuutos/viisi-tapaa-vaikuttaa-elaintuotteiden-kayton-puolittamiseen/?j=402368&sfmc_sub=6434679&l=171_HTML&u=41366897&mid=100011333&jb=3001

Ilmastotyö

- ❖ Kuntalehti. Uusi hallitus poisti kunnilta velvoitteen ilmastosuunnitelmaan – avustukset poistettu jo ensi vuodelta. <https://kuntalehti.fi/uutiset/uusi-hallitus-poisti-kunnilta-velvoitteen-ilmastosuunnitelmaan-avustukset-poistettu-jo-ensi-vuodelta/>
- ❖ Ympäristöministeriö. Hallitus esittää kuntien ilmastosuunnitelmia koskevan velvoitteen kumoamista hallitusohjelman mukaisesti.

<https://ym.fi/-/hallitus-esittaa-kuntien-ilmastosuunnitelmia-koskevan-velvoitteen-kumoamista-hallitusohjelman-mukaisesti>

- ❖ Ympäristöministeriö. Kuntien ilmasto-suunnitelmat. <https://ym.fi/kuntien-ilmastosuunnitelmat>
- ❖ Valtioneuvosto. Suomi tarvitsee kuntien ja alueiden ilmastotyötä. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/suomi-tarvitsee-kuntien-ja-alueiden-ilmastotyota>
- ❖ MDI. Kunnan ilmastosuunnitelma. <https://www.mdi.fi/tuotteet/kunnan-ilmastosuunnitelma/>
- ❖ Helsingin kaupunki. Helsingin ilmastotyö. <https://ilmasto.hel.fi/>